

Egyházi beszéd.*

Alapige: Ezsaiás próféta könyve 52 r. 7. v.

A midőn e szent helyen először állok s e díszes gyülekezethez először szólok: lelkem a feadatok nagysága és sokasága előtt megdöbben s a komoly gondolatok ezrével küzködik. Vajjon itteni működésem üdvös leend-e ez egyházközségre és híveire, hasznos és áldásos leend-e e nemes városra? Vajjon szolgálni fogom-e sikerrel szent vallásunk féltett érdekeit, s tudok-e óhajtott eredménnyel részt venni az emberiség haladásának nagy munkájában? De teljes hittell vagyok Isten segedelmében, a kinek tetszett hogy szent vallásunk Sionjának őrállója legyek, a ki segedelmét és lelkének erejét soha sem vonta meg tőlem s erős a hitem, hogy ezután is velem leszen, hallani fogom szüntelen lelkiismeretemben szent szavát: „Ne félj mert én veled vagyok, meg ne rettenj, mert én vagyok a te Istened!” Jó reménységgel vagyok e gyülekezet jó indulata, kipróbált hitbuzgósága és egyházszeretete iránt; bizalmat, erőt és lelkesedést meríték szent ígének szavaiból, mert „*szépek e hegyeken az evangelium hirdetőnek lábai, a ki békességet hirdet, örömet mond a jóról, szabadulást prédikál*” és azt mondja a Sionnak: *uralkodik a te Istened!*“ Ez ígéből szövöm jelen beszédem eszme szálait, s az innen meritett gondolatok és irányelvek fogják vezetni egész életem minden munkáját.

Ezsaiás próféta, korának és nemzetének legkiválóbb vallás- és erkölcstanítója, alapigénkben prófétai reménykedéssel tekint ama boldog és dicső jövőbe, a mikor sokat szenvedett nemzete kiszabadul a babiloni fogságból, a mikor örvendeznek és énekelnek Jeruzsálem pusztaságai, mert megvigasztalta az Ur az ő népét, megszabadította Jeruzsálemet, örömmel tekinti be Izrael megszentelt földjének hegyeit, melyeken járva az evangelium hirdetője „békességet hirdet, örömet mond a jóról, szabadulást prédikál és azt mondja a Sionnak: Uralkodik a te Istened!” A mi lelkünk szemei előtt a prófétai szavak egy egészen más, magasabb kilátást, szélesebb nézponatot, egy újabb és tisztább lelki világot tárnak fel. A mi gondolataink a vallások egy magasabb *fejleményére*, egy tisztább és szentebb *formájára*: a keresztény vallás *eszményi* alakjára irányulnak. És ki vehetné rosz néven, ha a mi *vallásunkat*, az unitá-

* Beköszöntés alkalmával Tordán 1900 jun. 17-én.

rizmust annyira szeretjük, oly szépnek, tisztának tartjuk, hogy a vallásoknak a kritikai vizsgálódások rostáján átment eszményi formájával egyesíteni, azonosítani merjük. Merjük bátran és önérettel, mert hitelveink a vallás viták forrongó harczaiból tisztán és sértetlenül kerültek ki. Hitelveink, melyeken egész vallásrendszerünk fölépül, ma az elfogulatlan művelt világ előtt tiszta fényben állanak. A mai kor művelt embere hitére nézve — ha őszinte — unitárius A vallási gondolkozás — ha bátor és igaz — az unitárius hitelvek szószólója. Hiteszméink közösök az emberiség legnagyobb és legtisztább gondolkozóival s ezeket a természettudományok haladása nemcsak le nem törli, hanem ragyogó betűkkel írja az emberiség lelki tökéletesedésének lobogójára. Lássunk csak egy párt ezek közül!

Hisszük, hogy az Isten megoszthatatlan *Egység*, egyetemes Lény, közös jó Atya, végtelen, mindenható, mindenüttjelenvaló, kinek működését künn a nagy természetben látjuk és csodáljuk, szívünk világában érezzük és tapasztaljuk. Ez az egy Isten *lélek* s ezért *lélekben és igazságban imálandó*. Ő fentartója és igazgatója e nagy mindenségnek, nekünk embereknek *mennyei jó Atyának*, kinek mi mindnyájan gyermekei és így egymásnak testvérei vagyunk. Hisszük, hogy a Jézus Krisztus, a ki a világ prófétái, a vallás és erkölcs tanítóí, nagy reformátorai közt a legnagyobb, a ki az Isten-és emberszeretetnek a legkitünőbb hirdetője, az igaz, *emberies életnek* legszentebb példányképe: *valóságos ember* volt, a kit mint *ilyent* mi is követhetünk és követni tartozunk. Hisszük, hogy a *szent lélek* Istennek lelkesítő *ereje* mibennünk, mely — ha szívünk, lelkünk tárva-nyitva áll előtte — száll reánk és belénk s biztatva és bátorítva, buzdítva és lelkesítve minden szépre, jóra, igazra és istenire elvezérel. Hisszük, hogy az ember *ártatlanságban* születik, hogy isteni tulajdonságokat hord magában, a melyeket fejlesztenie kell, hogy „öntudattal, szabadakarattal, lelkiismerettel bír s ép ezért a tetteiért személyes felelősséggel tartozik“. Hisszük, hogy az emberi lélek az Istenségnek egy szikrája levén, örök és halhatatlan; a testi halál után is, a fejlődés és tökéletesedés végtelen ösvényén, útját tovább folytatva él, halad, munkálkodik, bizik, szeret, remél. Ezeket hisszük erős hiedelemmel és hirdetjük lelkesedéssel, mind az egész világnak. Ezek a hiteszmék a mi próféta szerinti *szent hegyeink*, melyeket hitelődeink kitartása, buzgósága, egyház és vallás szeretete, önfeláldozása, élete s nem egyszer hulló vére megszentelt, megáldott és megtermékenyített. Ezek a mi bevehetetlen fellegváraink, megszentelt magaslataink, a melyeken járunk bátorsággal, önérettel, Isten iránti mélységes hálaérzettel, melyeken előttünk már oly sokan jártak, éltek és megdicsőültek. „*Óh mely szépek e hegyeken az evangelium hirdetőnek lábai, a ki békességet hirdet, örömet mond a jóról, szabadulást prédikál és azt mondja a Sionnak: Uralkodik a te Istened!*“

Ezeken a megszentelt, eszményi magaslatokon járva: hirdetek nektek *békességet*. Az emberiséget eszmények, ideálok vezetik. Lehet-e szentebb eszmény, magasztosabb ideál, mint a béke. Már a legelső karácsonyi himnuszban, mely a Jézus születését jelzi, mily fenségesen zendül meg az égi seregek zsolozsmája: Békesség a földön! Az emberiségnek s kiválóan a kereszténységnek czélját és irányát ma sem lehetne ennél szebben meghatározni és kijelölni. Ha egy az Isten, s ez az egy Isten mindnyájunk *Atyja*: úgy az emberiségnek nem lehetne más és szentebb feladata, mint a békére törekvés a közös testvériség alapján. Ez az óhajtás talán soha sem élt úgy a korok szellemében, e vágynak megvalósítása soha sem inspirálta oly erővel a lelkeket, mint éppen a mi korunkban. Talán azért, mert az emberi érzelmek és indulatok nemesülni, a szenvedélyek medrökben megfélni kezdenek; talán azért, mert az emberiség jobbjai és nagyjai megrendülnek lelkeikben, látva azt a sok romlást és inséget, melyet a népek és nemzetek, az emberek és emberek közti harcok okoztak; látva az óriási pusztítást, melyet a tudomány, művészet, a kulturális haladás utain és ezeknek nagy erővel, sok fáradsággal megszentelt drága kincsei közt előidéztek. És mert az emberek talán végre mégis át kezdik látni, hogy a kétezzer éves evangéliumnak és ennek nyomán járó műveltségnek, felvilágosodásnak teremtenie kell valamely egyetemes eredményt, adnia kell valamely közös nagy kincset és ez nem lehet más, az ember névhez méltóbb, mint a béke megvalósítása. E közös, nagy óhajtásnak hatása alatt hirdetek én is nektek és közöttetek békességet.

De nemesak e szószerken és az egyház, hivei közt, hanem a társadalomban a különböző felekezetek és nemzetiségek közt is hirdetek békességet. Mert az a hitem, hogy a mely egyházban még ma is harezi riadót fújnak más egyházak ellen, az az egyház nem a Krisztus egyháza; az a lelkész, a ki ennek szolgálatában áll, nem a Krisztus jó vitéze. Az az ember a ki faj és nemzetiség szerint különbözteti meg és a szerint szereti vagy gyűlöli embertársát, az nem áll a testvériség alapján, az nem méltó gyermeke a közös Atyának. A felekezetek közötti béke hirdetésére ma nagyobb szükségünk van, mint volt bármikor. Ugy tetszik, mintha rég eltemetett emlékek járnának vissza sirjuktól, mintha a mult idők vallási küzdelmeinek vészes visszhangját hallanók nem egyszer. De én hiszem, hogy ebben a nemes városban, a hol egykor kigyult a hit- és lelkiismeret-szabadság égi tüze, melynek dicső emlékét egyakarattal és büszkeséggel örökitettétek meg: nincs a felekezetek és nemzetiségek közt dissonáns hang. Ennek a régen égő tűznek ápolására, dicsőbb fényvel leendő lobogtatására: szent ölekezésre hívlak fel mindnyájatokat, hirdetvén köztetek a békességet. Azt a békességet, a melynek áldó és áldott ölen örömet mondhatunk minden *jóról*. A *hit*-nek áldásairól, az *Isten és emberszeretet* boldogító ténykedéseiről, az *erény* szentségéről, az *erköles* tisztaságáról, az *anyagi és szellemi* előhaladás minden gyönyörűségéről. Azt a

békét hirdetem, melynek ölen minden ember végzi a maga ember tisztét, önzés és érdek nélkül teszi a jót, a nemest, az istenit s emelkedik fölebb-fölebb, a meny felé, Isten felé. Azt a békekéséget, melynek ölen az emberi lélekben megszületnek és alakot öltének a szebbnél-szebb gondolatok, megszületnek és megtestesülnek a nemesnél, nemesebb cselekedetek. A melyben a földmives munkája, a kézműves ügyessége, a kereskedő szorgalma és arravalósága érdek nélkül és becsülettel szolgál a társadalmi egység és közös jóllét megvalósításán; a melyben a tudós eszével, a szónok szavával, az író tollával, a művész vésőjével, esetjével, a költő lelke mélységével veszi ki részét az emberiség haladásának nagy munkájából.

Hirdetek szabadulást a *vallás erkölcsi* élet terén a régi idők igája alul. A vallás is, mint minden a természetben a haladás törvényei, követelményei alatt áll. Az emberi mivelődés haladásával a vallás is lépést tart, halad és fejlődik szüntelen. A vallások története megragadó szópen tárja szemeink elé ama fokozatos fejlődést, a melynek engedve a felfogások tisztábbak, a hitesezmék magasabbak és a vallásos gondolatok mind szentebbek lesznek. A vallásos ösztön egykoru az embiséggel, fejlődése örökké tartó, végtelen, határtalan mint a gondolat világa. Ezt megakadályozni, ennek utját bezárni: nincs emberi erő, nincs földi hatalom. Hiába akarja ma is egyik-másik egyház megkötni az idő kerekét, a sötétség és a rabság igájába hurezolni az ember lelkiismeretét, szabadságát; hiába mozgosítanak minden régi erőt és hatalmat, csörgetnek régi ócska fegyvereket: a kihasznált formákat, emberi gyarló találmányokat, világi hatalomra ezéző intézményeket, kihasznált egyházi alkotásokat. Hiába hirdetik a régi idők, durva, testies, kegyetlen dogmáit, mert ma már ezekkel nem lehet elvagdálni a lélek szárnyait, nem lehet kioltani a hitvilágát, nem lehet megállítani a kutatni vágyó emberi elmét vizsgálódásaiban. Az egyházaknak ép az a legszentebb feladatuk, hogy a vallás-erkölcsi élet terén tiszta helyzetet teremtsenek; hogy a hitesezméket a tudomány által is elfogadott alakben állítsák az emberiség elé; hogy „gyönyörű szép mezőn“ vezessék az egymásután jövő nemzedékeket a fejlődés és tökéletesedés végtelen útain. Hadd legyen szabad a lelkiismeret, felvilágosodott az értelem, tiszta a gondolat, szent az érzélem. Legyenek az emberek testvérei egymásnak, gyermekei mindnyájan a közös jó Atyának, fiai és leányai külömbégség nélkül az Istennek! És mert a mi vallásunk a lelkiismeret szabadságának, a felvilágosodásnak, a tiszta erkölcsnek, az Isten- és emberszeretetnek a vallása és előharezosa: hirdetek nektek, és mindenkinek a ki szükségét érzi, szabadulást a vallás erkölcsi élet terén. Hirdetek szabadulást a dogmák, az előítéletek, a babonák, az emberi tekintélyek hatalma alól, hogy lelketek szárnyaljon magasau, szivetek dobogjon szabadon; hogy mindeneket megvizsgáljatok,

s a mi jó azt megtartsátok, hogy mindeneket megvizsgáljatok, még az *Istenségnek mélységeit* is! Hirdetek néktek szabadulást! Kutassatok égen és földön, magasságban és mélységben, hogy lássátok saját szemetekkel, érezzétek saját szíveitekkel: mi szolgál nektek földi boldogságotokra, mennyei üdvötökre! A mi vallásunk nem köt meg titeket, nem áll betűkkel a mely megöli a lelket; a mi vallásunk lélek és élet! A mi vallásunk világosság az Urban! A mi vallásunkban nincs *kényszer*: az a lélek öröme, önként való elmerülése az Istenség gyönyörében. Szeretünk gondolkozni; örömmel szolgálunk a józan felvilágosodásnak, melynek feladata nem más, mint hogy a világ minden jelenségét, a physikaiakat ép úgy mint az erkölcsieket, a bennök levő törvényekből, tehát természetes okokból értse meg s magyarázza ki. S mert hitünk elvei senkit sem köteleznek a szolgálatnak igájával: *hirdetek szabadulást* és lelkesedéssel mondom: *Örvendj óh Sion! mert uralkodik a te Istened!*

Vallásunkban megvan mind ama szépség, amaz eszmei tartalom, mely más vallásokban szép és igaz; de hiányzik mindaz a mi más egyházak tanáiban a kritikát ki nem állja s a mire a fejlődő felvilágosodás és a haladó tudomány rányomta a hihetetlenség bélyegét. „Vallásunk gyökérszálai a legmélyebb mélyből az emberi természet legfőbb elemeiből — az ész és szív — mélységéből indulnak ki, ép azért arra van hivatva, hogy a vallásos élet nagy fájának, hol erői szétáradnak, elébb-utóbb koronájául szolgáljon“. Nem akarunk azzal hivalkodni, hogy vallásunk a jövő vallása s egyházunk a jövő egyháza. De erős a hitünk, törhetetlen a reményünk, hogy az unitárius vallásos eszmékre és hitelvekre a jövőben egy nagy győzelem várakozik; hogy azok valaha a messi jövőben még szebb fényvel, még dicsőbb ragyogással fogják megvilágítani a hitélet egét; hogy azok átjárják és áthatják, mint a kovász a tésztát, az emberiség lelki- és szívvilágát; hogy vezetni és irányítani fogják az érzelmeket és a gondolatokat. E hitünket ápolja, e reményünket erősíti a tudományok haladása, újabb korunk minden szellemi vívmánya. Ezek hitelveinkkel — mint édes testvérek — karöltve járnak be mélységeket és magasságokat: tisztítva és felvilágosítva a fogalmakat, ápolva és növelve az eszméket, nemesítve a gondolatokat, megszentelve az érzelmeket. Hitelveink nem félnek a tudomány világától, sőt ép segítségül hívják annak hatalmas erejét a tökéletesedés nagy munkájában. Ezekben látjuk a kezeséget arra, hogy hiteszmeink egykor uralkodni fognak az egész keresztény világ felett, vallási elveink vezérfényül fognak ragyogni az emberiség millióinak.

Hirdessük azért, nagy kitartással, lelkesedéssel a mi vallásos eszméinket, hogy hassák és járják át az emberiség szív- és értelemvilágát; hirdessük és terjesszük az áldott békeséget, hogy mond-hassunk örömet minden jóról; hirdessünk szabadulást: szabadságban van az élet. Ezekben: *Uralkodik óh Sion a te Istened!!*

Ilyen érzelmekkel és gondolatokkal, hittel és reménnyel üdvözlöm vallásközönségünk szeretett főpásztorát, ki ez ünnepség fényének emelésére eljőni most is kegyeskedett.

Üdvözlöm a tordai unitárius egyházközöséget kebli tanácsával, gondnokaival, minden rendű hivaival együtt! Én szívem őszinte szeretetével, lelkem vallásos buzgóságával jöttem hozzátok. Fogadjatok ti is szeretettel, jóindulattal, hogy Isten áldása legyen közös munkánkon! Üdvözlöm az egyházközöségnek érdemekben megőszült, nyugalmazott lelkészét, öreg prófétáját. Üdvözlöm tiszteletem és szeretetem egész melegével! Baráti érzelmekkel köszöntöm az egyház minden hivatalnokát s óhajtom, hogy igazi összhang, jó indulat legyen köztünk, s jellemezzék együttes munkánkat!

Üdvözlöm e nemes várost s mindnyájotokat.

Üdvözlöm a különböző felekezeteket és előljáróikat; üdvözlöm ez egyházkör érdemes esperesét és buzgó felügyelő gondnokait, üdvözlöm lelkésztársaimat és a tanítókat.

Légy üdvözölve te is szent hajlék, Istennek háza, mely befogadtál! Amen.

LŐRINCZI DÉNES.

Egyháztörténelmi adatok.

CXLI. Adakozásra hívó levél 1752-ből.

Bizadalmas és igen Kedves Jó uraink az Ur Cxtusban
Szerető Atyánkfiak!

Pro die 17-ma Mensis Junȳ Anni habentis Nemes Aranyas Széken Bágyonban indicalt és celebralt Szent Generalis Synodusban mü Deputatusok lévén az Státusunk részéről, sok dolgok forogván elő, azokkal együtt, kik közel vóltanak, és köztünk compareáltak, tapasztaljuk Lelkünk fájdalomával, hogy a mü hidegségünk miatt éppen utolsó pusztulásra kell juttunk; oh bártsak a mi időnkben, a mü restségünk és háládatlanságunk miatt ne történnék az, be boldogok volnánk! Mert bizony ítéletre vonson az Isten bennünket restségünkért jövendőben; ez életben penigh kemény látogatásit elnem kerülhetjük. Im mü tehetségünk s állapotunk szerint jó kedvel ígértünk, és nem kevesebbet ha többet nem, adunk is, mint ezen (egy szó olvashatlan) Copiából megláthattja Uram kegyelmetek; ne sajnálja azért Uram kegyelmetek elsöben magok ezen Registrumba, az ottan írt mod szerint subscribálni, és ósztán magok Diocessissében lévő Atyafiakkal is a szerint subscribáltatni, adhortálván kitkit Istenéhez valo szeretetiért, Christussához 's Ecelésiájához valo kötelességeiért illendő és jó kedvből származótt notabilis alamisnákodásra; ugy az Ecelésiakot is percipiálni minél hamarébb. (Ha elő nem számláljuk is szükségünket, azt bizony pontról pontra kgyltek tudgya, a midőn tudja, a midőn tudja hogy sehonnat semmi proventusunk ninesen, honnét csak legkisebb szükségünket is tégyük, annál inkább subsistentiánkat támogathatsuk, és restántiánkat fizetgethessük; hanem csak csupán az Atyafiak jó kedvekből származótt adakozások) annak utánna penigh az Esztendőben esendő Szent-Mihály nappára, vagy legtóvább Ujj Esztendőre Kolozsvárra Tisztls Püspök urunk eö kegyelme kezében administrálni, és onnan a hova illik. Továbbá az szent Isten oltalmába ajánljuk Uram kegyelme-
teket és maradunk

Kedves Jó Urainknak kgltekk.

Bágyon 21-ma Juny 1752.

Mindenkori köteles Szólgái 's az Christusba Szerető Atyafiak

*Gállfalvi Ádám
Székely Ferencz
Gáll Józseff.*

Külczim :

Tekintetes Nemzetes Taresafalvi Pálffy Zsigmond Urunknak Nemes Kereszturfi szék érdemes Nótáriussának, és ugyan a Kereszturfi széki Unitárius Ekklesiák érdemes Inspectorának; Bizodalmas Jó Urunknak az Urban Kedves Atyánkfiának, eö KeGYelmének

Bethfalva.

(Eredetije Taresafalván a Pálffy család levelei között.)

Közli: PÁLFY GYÖRGY.